

Az ilyen típusú földrajzinév-adásra a község népességtörténetének ismeretében találhatunk magyarázatot. Ez a következő: „A 17. század végén rácok lakták, majd ismét lakatlanná lett. 1712-ben újra rácok népesítették be. 1751-ben kezdtek németek itt letelepedni. A 18. század végére már a németek voltak többségben. A múlt század második felében a szerbek száma fokozatosan csökkent, míg végül az 1. világháború után a maradék szerb lakosság Jugoszláviába költözött. Magyar anyanyelvűek a múlt század második felében kezdtek Liptódra telepedni. 1930-ban 21 magyar, 790 német, 4 szerb, 9 sokác és 1 egyéb anyanyelvű lakosa volt. 1970-ben 65 magyar és 571 német élt itt. [...] Mivel a községben szerbek és németek laktak, a hivatalos dülőnevek is szerbhórvát és német nyelvűek. Jelenleg csaknem tiszta német ajkú község, mivel a szerbek a húszas évek végén Jugoszláviába költöztek, és az 1945 után kitelepített német családok helyébe érkező magyarok közül néhány felvidéki család maradt meg. [...] A magyarok a régi német és szerb dülőneveket vették át – eltorzított formában. A szerbeknél és a németeknél párhuzamos nevek alakultak ki; ezeket – főként a német ajkúak – többnyire (fuldai) nyelvjárási formában őrzik” (BMFN. 288).

Összegzésül azt állapíthatom meg, hogy a Baranya megyei földrajzinév-kiadványok – különösen a Mohácsi járás helynevei – a *párhuzamos névadás* tárgykerében nagyszámú két- és többnyelvű adatot tartalmaznak, ezért sok kiaknázatlan lehetőség van a névtani vizsgálódások számára. Remélem, hogy a fiatal névtanos nyelvésznemzedék körében lesz vállalkozó arra, hogy a felhasználható helynévkötetek névkincse alapján újabb eredményekkel gazdagítsák az eddigi kutatásokat.*

Szabó József
ny. egyetemi tanár
Szegedi Tudományegyetem

A magyar főnévi igenév mai köznyelvi alakrendszere

Gondolatok, vázlat

Áldjon vagy verjen sors keze: / Itt élned, halnod kell. //...// Még jöni kell, még jöni fog / Egy jobb kor...

(Vörösmarty)

Anyanyelvi kézikönyveink rendszeresen szólnak a magyar főnévi igenévről, több-kevesebb részletezéssel, odafigyeléssel, táblázatos áttekintéssel. A leírások, ábrázolások helyenkénti esetleges vagy vélt hézagainak, ellentmondásainak, homályainak elemzésére és tartós „átörökítés”-ük szemléltetésére nem szándékozom kitérni. Remélem ugyanakkor, hogy elemzésem az átfogó igényű leírás számára így is szolgálhat majd hasznos adalékkal. Ilyennek vélem a hármas és a kettős illeszkedés párhuzamos tényét, valamint a képzőváltozatok szótári és alaktani megoszlását, továbbá a főnévi igenévi személyragozás egyfajta semlegességét és alaktani sajátosságát.

Munkám indítékaként egyetlen háttérokot említek. A közelmúltban észrevettem, hogy áttekintő táblázataikból egyes kézikönyveink a főnévi igenév személyragjainak hármas illeszkedését teljesen kihagyták és kihagyják, sőt meg sem említik. Így az (is) kimarad, ami az adott személyragozás alaktanának alapját képezne. Megállapítottam, hogy azok a munkák sem szóltak róla már húsz vagy ötven évvel ezelőtt sem, amelyek ezeknek forrásul szolgálhattak. Mások – korábban is, ma is – hoznak ugyan példát, csakhogy általában a párhuzamos ragsor említése nélkül.

A magyar főnévi igenév képzője, miként számos másik nyelvél, többalakú toldalék, sőt mind a hat változatával (-ni, -ani, -eni; -n-, -an-, -en-)¹ vehet föl sajátos személyragot is. – Ugyanakkor személyrag nélkül közülük a főnévi igenév csak az első hárommal jelenhet meg a mondatban:

ír|ni|a, mond|ani|uk, ért|eni|ük
főz|n|öm, hall|an|od, ért|en|ünk
ír|ni, mond|ani, ért|eni

* A szakirodalmat és az I–IV. rész összefoglalóját l. Magyar Nyelvőr 2013/2.

Az alábbiakban arról szándékozom vázlatos áttekintést adni, hogy a főnévi igenevet alkotó elemek – az **igető** alak típusai, valamint az igenév **képzőjének** és **személyragjainak** a változatai – milyen elven oszlanak meg, és hogyan kapcsolódnak egymáshoz. Azaz hogy milyen alakrendszerben működik a magyar főnévi igenév. Ennek keretében nyomatékosan szándékozom foglalkozni a főnévi igenév teljes személyragozásával. Alaktani elemzésem viszont témárészként sem terjed ki a rendszer mondattani szerepének a föltételeire, épségének változásaira, zavaraira, mint amilyen például az alábbi szerkezet típusnak az alakulása:

a: *át kell ad|n|om; kell átadnom; átadnom kell... valamit/ezt*
 b: *kell, hogy... átad|j|ak valamit / átad|j|am ezt*
 > *át kell (hogy)... ad|j|ak valamit/ad|j|am ezt*

1. A főnévi igenév szerepe

A főnévi igenév mondattani funkcióit említeni ez esetben csak az alakrendszert érintő vonatkozásaiban látom indokoltnak.

a) Egyszerű és összetett mondatainkban függő és önálló szerepeit különböztethetjük meg, és ezeket nagyrészt többféleképpen tölti be.

Függő szerepeivel alakulatok tagjaként fordul elő; ilyen a jövő idejű igei állítmány alakulata, a *szokik* ige múlt idejű alakjának segédigyszerű funkciójával létesített alakulat, továbbá az összetett (illetve határozós) tárgy és alanyé. Természetesen, az adott szó kategóriája ezekben az alakulatokban is szabályosan viselkedő főnévi igenév marad, még ha – az ilyen alakulatok többi tagjához hasonlóan – ezekben valamivel halványabb jelentéssel van is jelen, mint önálló szerepeiben. Itt ugyanis domináns mondatbeli funkciója az alakulat egészének van, mégpedig a saját grammatikai jelentéssíkjában. (Erre vonatkozólag az említett kézikönyvekben más szemlélettel is találkozhatunk.)

Függő szerepében a főnévi igenév általában nem vesz föl személyragot, sem más toldalékot (persze, nem csak ott nem vesz föl), de – nem jellemzően – az összetett alany alakulatában lehet személyragos. Például:

(ezt még) át fogjuk néz|ni
(ott) nem szoktak (névnapot) ünnepel|ni
(szeretnék) következetes len|ni – de:
(nem lenne okos dolog) hú marad|ni/marad|n|od (a rosszhoz)

Önálló szerepeiben a főnévi igenév egymagában is lehet mondatrész: alany, tárgy, határozó stb. (lásd 1. b–h). Személyragot azonban nem minden önálló szerepében vehet föl.

b) Mai nyelvhasználatunkban a főnévi igenév alanyi és tárgyi szerepe mindennapos. Egyéb funkcióiban is általánosan használjuk, de az adott szerepből ered, hogy ritkábban.

α) **Alanyként** elterjedten szerepel a főnévi igenév – mégpedig kizárólag (többféle) sajátos igei, melléknévi és főnévi állítmány mellett, mint amilyenek ezek:

kell, lehet, nincs, illik, jólesik...
tilos, szabad, kötelező, jó...
öröm, kín, kár, dicsőség...

Alanyi szerepe – nem csekély jelentésfunkciós különbséggel – két fokozatban lehet konkrét: személyragosan logikailag is, illetve személyragtalanul csak grammatikailag. (Már láttuk: *él|n|ed, hal|n|od; jő|ni*, azaz mai alakjában: *jön|ni*.) Ennek ellenére a ragos forma helyenként (!) visszaszorulóban van. Olyankor a rag hiányát a szövegkörnyezet vagy helyzet pótolja (amikor pótolhatja).

Megjegyzendő azonban, hogy a személyragtalan főnévi igenévi alanynak nem ez a fejlődmény az alapfunkciója, hanem az általános (= meghatározatlan személyű) logikai alany jelölése, konkrétan az a többlet lehetőség, hogy vele jelölhetjük az állítmány vonzataként ilyenkor is odaértett

részeshatározói személy eldöntetlenségét, kevésbé pontosan: általánosságát: *Lépni kell.* (Keszler Borbálának köszönöm, hogy fölhívta a figyelmemet a grammatikai megfogalmazás – kétszeres – pontosításának jelentős szükségességére.) Az igei jelentéstartalmat személyrag nélkül is világosan jelöltük, ha nem tudjuk/mondtuk is, hogy például kinek kell lépnie.

Siet|n|em kell!
Nincs kihez fordul|ni|a.
Nem volt muszáj eltűr|n|öd.
Még lenne min javít|an|unk.
Nem volt mire büszkének len|ni|e.
Így könnyebb lesz megold|an|otok.
Azt hiszem, illetl volna megköszön|ni|ük.
Azt az előadását öröm és megtiszteltetés lenne élőben hall|an|unk.
Jó lenne már túl len|n|ünk/len|ni rajta!

A cselekvő személy jelöltségét, szembeállításaként, az állítmány **személyragos határozójával** erősíthetjük.

Nek|em (!) most siet|n|em kell.
Ugye, nek|tek (!) sem volt könnyű megold|an|otok?

Szembeállítás vagy nyomatékul – az immár „kettős” személyjelölés mellett – a grammatikai személyt e határozó személyes névmási összetevőjével fokozottan is kifejezhetjük, vagyis tovább erősíthetjük:

Én|nek|em (!) mindig muszáj siet|n|em.
Eppen t|nek|tek (!) lenne nehéz megold|an|otok?

(Hasonlóképpen: *te|nek|ed*, *mi|nek|ünk*, *ő|nek|i*, *ők|nek|ik* stb.)

β) Hogyha azonban az állítmány *-nak*, *-nek* ragos határozójának grammatikai személyét a fogalmazó **nem ismeri, vagy nem akarja jelölni**, illetve ha az igenet határozatlan személyi vonzatú grammatikai alanyként kívánja használni, akkor a főnévi igenévi alany rendszerint nem vesz föl személyragot (pl.: *ha jön|ni kell* [Vörösmarty idejében így is: *jő|ni*]). Ez az idézetben tartalmilag nem személytelen ugyan, mert tudjuk, hogy a *halál* itt harmadik személyű (*jön|n|öm kell nek|em; jő|ni|e > jön|ni|e kell a halál|nak*), de magában véve a grammatikai személy itt jelöletlen: *jön|ni kell*.

Más a tartalmi jelöletlenség. – Vö. **jelöletlen** számú, partitívusi főnév: *A táskában könyv van.* Itt a *könyv* alany anyanyelvünk szerint nem jelöli, hogy 'a táska tartalma ez esetben **egy** vagy **több** könyv'. (Lásd Ágoston 1972: 37–9; Lotz 1976: 125; Ágoston 1993: 193–4, 204–5.)

Siet|ni kell!
Be szabad jön|ni?
Itt tilos dohányoz|ni!
Ezen nincs mit nem ért|eni.
Itt nem lenne szabad parkol|ni!
Ilyenkor rendszerint nincs kihez fordul|ni.
Amazokat már tegnap át lehetett volna ad|ni.
Csakhogy a szabályt kötelező lenne be is tart|ani.
Menet közben az alsó lépcsőn áll|ni vagy az ajtónak támaszkod|ni veszélyes és tilos!

Persze, az állítmány odaértett határozatlan vagy általános személyű részeshatározója is lehet személyragos:

Valakinek majd mégis meg kell fizet|ni|e.
Ezt a szabályt ajánlatos lenne mindig szem előtt tart|an|unk.

γ) A magázó, eredetileg többes (!) főszólítást is jelölő, segédigeszerű állítmány mellett (*tessék önnék/önöknek valami* > azaz: *tessék bejön|ni/bejön|ni|e/bejön|ni|ük*) a főnévi igenévi alanyt olyankor ma már kissé tárgyfélének érezzük, amikor így módosítjuk a főszólítást vagy a fölkérést:

{Tessék bejön|ni|(ük)!} > „Tessenek bejönni!”
Azaz: „Önök tessenek valamit(?)!”

A *{tessék (önöknek)}* > *{tessenek (önök)}* fejlődésben kézzelfoghatóan nyilvánul meg az alaktani eltolódás.

A sokunk számára még kissé fűlsértően megjelenő „*Tessenek bejön|ni!*” forma helyett azonban az igényesebbnek érzett nyelvhasználatban ma (is) általános a többes 3. személyű főszólításnak az ilyen jelölése:

Tessék, jöjjenek be!

δ) A másik két igemódban még(is) elterjedtebb a – látszólag jelöletlen alanyú, udvarias(kodó), még inkább kortiszteletet hangsúlyozó – *tetszik* ige **segédigei** jelentés- és szerepváltozása:

Mikor tetszettek érkez|ni?
Ha át tetszenének jön|ni, szívesen megmutatnám.

ε) A bizalmas nyelvhasználatban a személyragtalan igenévi alany előfordul személyes névmási határozós állítmányú mondatban is, de ez a forma jelenleg kissé pongyola hatású:

Nek|em ilyenkor nagyon kell vigyáz|ni.
Végül egyik|tek|nek sincs hová men|ni?

Tudniillik az alany ragtalanúsága – mert mégis előfordul – értelemzavart okozhat:

Nek|em kell fizetni/átadni.
Előbb-utóbb ő|nek|ik kell engedni.

ζ) Ennél nem kevésbé pongyola (bár az élőbeszédben nem ritkán hallható) az úgynevezett mondat-átszövődés némelyik formája. Például:

De (ő) föltétlenül meg kellett hogy mondja. – Vagyis:
De föltétlenül kellett, hogy (ő) megmondja. – Magyarán:
De (neki v. őneki) föltétlenül meg kellett mond|ani|a.

c) A kettős (vagy határozós) alanyú mondatban ismert ugyan a főnévi igenév logikai alanyának grammatikai személye (amely itt a névszói alany szerepét tölti be), de a főnévi igenév ilyenkor nem vesz föl személyragot (és szófaji jellegénél fogva számban sem igazodik az alanyhoz – azt elvégzi a kettős alany főnévi pólusza):

A rendőrök közeled|ni látszottak.

(Ha viszont a szerkezetet kettős alanyú helyett állapothatározós állítmányi szerkezetnek tekintjük, akkor már azért is indokolt az igenév ragtalanúsága.)

d) Mai köznyelvünkre az jellemző, hogy **tárgyi** szerepében a főnévi igenév nem vesz föl személyragot:

Nem akarunk vár|ni.
Segíte|ni, azt egyiktek sem tudott.
Szerettelek volna megkér|ni valamire.

Szórványszerűen azonban a főnévi igenévi tárgy személyragosan is előfordul, mégpedig bármelyik számban és személyben:

*Kár, hogy nem engedték befejez|n|**ünk!**
Csak vasárnaponként hagyott korán lefeküd|n|**öm.***

Természetesen, a kettős tárgyban nem személyragos a főnévi igenév. (Ebben a tekintetben lényegtelen, hogy ezt a szerkezetet kettős tárgy helyett – az iméntihez hasonlóan – minősítjük-e, nevezzük-e állapothatározós tárgynak: Például:

*Láttalak elmen|ni ('láttalak elmenőben').
Attól kezdve sohasem hallottuk őket nevet|ni.*

e) **Határozói** szerepében szintén nem vesz föl személyragot:

*Gyere ebédel|ni!
Ráérték még hazamen|ni.
Siet|ni fogunk pótol|ni a lemaradást.
Lát|ni láthatod majd, de nem fogod hall|ani.
Ott megtanítják kesztyűbe dudál|ni.
A gyerekek hová mentek fürd|eni/füröd|ni?
Akkor még lett volna okunk akár ott marad|ni is.*

f) A birtokos jelzői (más, nem alaptalan szemlélet szerint: birtoklást kifejező részeshatározói) szerepű főnévi igenév azonban vehet föl személyragot:

*Ezek után semmi értelme sem lett volna visszautaz|ni|a.
Ideje lenne már közöl|n|**ötök** /közöl|ni vele., hogy...*

g) A főnévi igenévi alanyhoz kapcsolódó vagy odaértendő tárgy határozottsága (minősége) szempontjából (!) e személyragsornak a működését okkal nevezhetnénk **semleges ragozásnak** (vö. alanyi és tárgyas ragozás). Ugyanis:

Meg kell old|an|od egy példát. – Határozatlan tárgy.
(Vö. alanyi ragozás: **Oldj meg** egy példát!)

Meg kell old|an|od a példát. – Határozott tárgy.
(Vö. tárgyas ragozás: **Oldd meg** a példát!)

Példát kell megold|an|od. – Részelőhatározói (partitivusi) tárgy.
(Vö. alanyi ragozás: **Példát oldjál meg!**)

Mivel a tárgy határozottságától egyfajta szabályszerűséggel függ az alanyi, illetve a tárgyas ragozás megválasztása, itt célszerű lehet nyomatékként megemlíteni, hogy a semleges személyragozás **csak az alanyi** szerepű főnévi igenévre érvényes (arra viszont mindig).

A tárgyi szerepű főnévi igenevet nem személyragozzuk, az ennek alaptagjául szolgáló igei állítmány személyragját pedig már a tárgy szerepében álló főnévi igenév névszói tárgyának minőségéhez (határozottságához) igazítjuk, és így lesz az igei állítmány **alanyi vagy tárgyas** ragozású:

*Szeret|né|k megoldani egy példát.
Szeret|né|m megoldani a példát.*

Noha az imént említett tényen nem változtat, célszerű lehet leszögeznünk, hogy mai köznyelvünkre csak az alanyi szerepű főnévi igenév személyragozhatósága jellemző (és ilyenkor az igenévhez kapcsolódó tárgy határozottsága tekintetében a személyrag **semleges!**), míg tárgyi szerepben a főnévi igenév közvetíti igei alaptagjának az igenévhez kapcsolódó **tárgy** határozottságbeli minőségét.

h) A főnévi igenévi alanyról talán már megfigyelhettük, hogy személyrag nélkül is vehet föl tárgyat, mégpedig határozatlanul vagy/és határozottan:

Egy nehéz föladatot még ajánlatos lesz elvégezni.

El lehetne venni tőle a fegyvert.

Kötelező lett volna időt adni nekik.

2. A képzőváltzatok kétoldali megoszlása

A magyar nyelvtanirodalom, úgy tudom, szinte kizárólag a *-ni* alakváltozatot tette közismertté;¹ nyilván azért, mert személyrag nélkül ez a változat (vagyis a *-ni*, *-ani*, *-eni* csoport) fordulhat elő, és képzőként ez könnyebben megfigyelhető és megjegyezhető. Csakhogy az eddigi példákban már láthattuk: a képző 6 változata közül egyedül az *-n-* állandó vagy közös elem, sőt ez önmagában képzőváltzat is.

Vizsgáljuk meg tehát az *-n-* elem módosulását az igenévképző **kétoldali** kapcsolódásában. A főnévi igenévben ugyanis ez az *-n-* képzőelem balról vagy bővül, vagy nem is bővül; jobbról szintén.

a) **Balról** az igező szótári alaktipusától függően kétféle helyzet lehetséges.

α) Az *-n-* elem balról nem bővül, amikor az *ad, dob, es|ik, nyit, vág, lép, sir* stb. tőtípushoz

(A) kötjük:

ad|ni

lép|n|ēm²

β) Amikor azonban a képzőt az alábbi tőtípushoz (B) toldjuk, az *-n-* bővül *e/a* képzőelemmel (vagyis palatális/veláris illeszkedéssel):

*szánt, gyűjt, küld, küzd, vonz, ért
edz, metsz, játszik*

*véd, tan|ít, bocsát, szít, fűt
hall, kell, hull|ik, ill|ik*

és ekkor az igenév így alakul:

*véd|en|ünk
játsz|an|od*

*fűt|eni|e
szánt|ani*

b) **Jobbról** háromféle alakváltozási helyzet lehetséges.

α) Jobbról nem bővül az *-n-* képzőváltzat, amikor 1. v. 2. személyű ragot vesz föl:

vág|n|om

küld|en|ették

β) Vagy kiegészül *i* képzőelemmel:

vall|ani

segít|eni

sír|ni

A főnévi igenevet (följebb már említettem) a 6 képzőváltzat közül csak ezzel a hárommal használjuk személyrag nélkül is: *-ni*, *-ani/-eni*. Például:

Tilos az ajtónak támaszkod|ni!

γ) Úgy egészen ki *i* képzőelemmel, hogy vesz föl 3. személyű ragot is:

kér|nīe

szít|anīuk

3. Az igetőtípusok, a képzőváltozatok és a személyragok viszonya

a) Láttuk, hogy az igető alaktípusától függően (**A**, **B**) a főnévi igenévnek más-más képzőváltozatai illeszkednek az alapszóhoz, miközben a másik oldalról e változatokhoz kötünk vagy nem kötünk személyragot (lásd a dolgozat végén: Az alakrendszer című táblázat). A képzőváltozatok megoszlása ugyanis kétoldali függőségű: egyidejűleg függ a szó grammatikai személyragjától is.

Az alábbiakban a képzős szópéldákat az imént említett okból személyragostul tüntetem föl.

A képzőváltozatok

egyik csoportjának illeszkedése:
a másik csoporté pedig:

ad|n|om, él|n|ēm, ad|nī|a, él|nī|e,
mond|an|om, ért|en|ēm, mond|anī|a, ért|eni|e.

Az igetítípusok (**A**, **B**) szerint tehát így oszlanak meg a képzőváltozatok:

{**A** + *-n-*, *-nī*}

{**B** + *-an/-en-*, *-ani/-eni*}

Összevont képletben pedig:

{**A** + *-n(i)*}

{**B** + *-an(i)/-en(i)*}

(Az *-i* elem csak az E/T. 3.-ban, valamint a személytelen igenévben van jelen.)

b) Az igetítípus szerinti képzőváltozat-megoszlás elve:

α) Amikor az igető pusztán hosszú magánhangzóval zárul (pl. *lő, ró, nyű*), a főnévi igenév képzőváltozatát a *-n(i)* csoportból választjuk:

ró|n|om
ró|nī|a

sző|n|öm
sző|nī|e

β) Képzőt akkor is a *-n(i)* csoport tagjaiból toldunk az igéhez, hogyha a tőtípus rövid magánhangzóval és egy rövid mássalhangzóval végződik (*marad*):

marad|n|om
marad|nī|a

ül|n|öm
ül|nī|e

γ) Amikor viszont a tövégi magánhangzót 2 rövid mássalhangzó követi (pl. *oszt, rejt*), ahhoz az *-an(i)/-en(i)* változatscsoport tagjai közül választunk képzőt:

oszt|an|om
oszt|anī|a

rejt|en|ēm
rejt|eni|e

c) Az igetők többi alaktípusához szintén némi törvényszerűséggel illeszkednek a képzőváltozatok, de itt már gyakoriak a rendhagyó vagy ingadozó példák is.

α) Hogyha a tövégi szótag hosszú mássalhangzóval végződik, akkor – ezt akár hosszú, akár rövid magánhangzó előzi is meg – a képzőváltozat illeszkedésében gyakran **A/B** megoszlás vagy ingadozás tapasztalható. Szókészletileg egyik sem általános.

Például a *varr|ni* és az *ill|eni* helyett nem jellemző a fordított forma: **varr|ani*, illetve **ill|ni*. Ugyanakkor más eset a *varr|t*, és más a *varr|ott*. – A nem ingadozók csoportjának behatárolási kísérlete azonban itt aligha vezetne célra.

varr|n|om, varr|n|a
röstell|n|ëm (v. *röstell|n|ëm*)
forr|n|om
vall|an|om, ill|en|e
szégyell|n|ëm v. *szégyell|en|ëm*
kevesell|en|ünk v. *kevesell|n|ünk*

hull|an| v. *hull|n|*
függ|n|ötök v. *függ|en|éték(!)*
száll|n|a v. *száll|an|a*
fëdd|en|éték v. *fëdd|n|éték*
kiáll|n|od v. *kiáll|an|od*

β) Ha pedig a tövégi szótagban hosszú magánhangzót egy rövid mássalhangzó követ, némelyik tőhöz mássalhangzóval kezdődő változatával illeszkedik a képző, a másikhoz magánhangzóval kezdődővel:

{**A** típus + *-n(i)*}, illetve: {**B** típus + *-an(i)/-en(i)*}.

Többnyire azonban itt sem rögtönzésszerűen történik a váltakozás, hanem mindig ugyanazzal a rendhagyással. Például:

A:			
<i>lát n a</i>	<i>kér n éték</i>	<i>tűr n öd</i>	
B:			
<i>szakít an a</i>	<i>véd en éték</i>	<i>fűt en éd</i>	

d) A képzőnek a tő típusától függő, kétféle illeszkedése – mégpedig: csak *-n(i)*, illetve *-an(i)/-en(i)* képzőváltozatokkal – egyébként következetes, és köznyelvünk e tekintetben szinte nem is ingadozik:

Az **A** típusú tőhöz csak a *-n(i)* változatok illeszkednek, de a személyragoknak részben *hárm-*, részben *kettős* illeszkedésével. – **A B** típusú igetövekhez viszont *-an(i)/-en(i)* csoportbeli képzőt toldunk, és ilyenkor a személyragok mind *kettős* illeszkedésűek.

4. Típuspéldák (A, B)

a) {**A** igető + *-n(i)*}

a

rí, ró

dob, ad, fog, hagy, rak, tol, fon, huny, lop, mar, mos, fut, nyit, hoz

rág, dúl, hány, nyír, ás, lát, hív

áll, varr

isz|ik (in|ni)

b

széd, lep, mer, les, vesz [vesz], evez

él, csíp, kér, vés

lész [lëssz] (lën|ni)

c

nő, nyű

dőf, nyög, lök, ül, töm, tör, süt

dől, szúr, fűt, főz

Az *ész|ik, lész [lëssz], tész, vész, iszik, hisz, visz* igék erősen polinim tövének a megfelelő alakváltozatához (*ën-, lën-, in-* stb.) a főnévi igenév képzőjének 6 változata közül egyaránt csak az *-n(i)* csoportbeliek (vagyis a *-n-* és a *-ni*) kapcsolódhatnak:

ën|n|ëm, ën|n|e, ën|n|ünk
in|n|om, in|n|a, in|n|unk

lën|n|éd, tën|n|éték, vën|n|ük
hin|n|éd, hin|n|éték, hin|n|ük

b) **B** igető + *-an(i)/-en(i)*

Ennek a változat-csoportnak a tagjai (*-an/-en-*, *-ani/-eni*) mindig hosszú szótaggal végződő igetőhöz kapcsolódnak, és a képző *-a/-e* kezdőhangja miatt a személyragok illeszkedésében nem érvényesülhet az igető palatolabiális hangrendje:

kezd|ēm, de: *küld|öm* – viszont: *kezd|en|ēm* és: *küld|en|ēm*.

Vagyis itt a főnévi igenévi személyragok mind kettős illeszkedésűek. **B** típusú igék, például:

a		
<i>fojt</i>	<i>boml ik</i>	<i>árt</i>
<i>tílt</i>	<i>zajl ik</i>	<i>hord</i>
<i>bont</i>	<i>látsz ik</i> [lácc ik]	<i>vonz</i>
<i>foszt</i>	<i>told</i>	<i>uszít</i>
b		
<i>ejt</i>	<i>rém ik</i>	<i>ért</i>
<i>kelt</i>	<i>rejl ik</i>	<i>véd</i>
<i>int</i>	<i>tetsz ik</i> [tecc ik]	<i>segít</i>
<i>éleszt</i>	<i>kezd</i>	<i>ill ik</i>
c		
<i>gyűjt</i>	<i>fürösz</i>	<i>küld</i>
<i>ölt</i>	<i>öml ik</i>	<i>züll ik</i>
<i>önt</i>	<i>küzd</i>	

c) Néhány ige esetében maga a tóalak ingadozik (**A/B**), ritkán jelentésmegoszlással:**

<i>söpör n öm</i> – <i>söpr en ēm</i>	<i>füröd ni ük</i> – <i>fürd eni ük</i>
<i>ötöl n ötök</i> – <i>ötl en ëték</i>	<i>botal ni</i> – <i>botl ani</i>
<i>ugor ni a</i> – <i>ugr ani a</i>	<i>hajol ni</i> – <i>hajl ani**</i>

Alakváltozatával tehát a képző az igének nem a jelentéséhez vagy alaktani fölépítéséhez illeszkedik, hanem az aktuális hangalakjából eredő **kiejtési ritmusához**.

5. A személyragok illeszkedése

a) Észrevehettük, hogy amikor személyragot toldunk az igenévképzős tőhöz, a főnévi igenév képzőjének alakváltozatai ma rendszerszerűen oszlanak meg (kisebb mértékben akkor is, amikor az igenevet nem személyragozzuk: *ad|ni* – *old|ani*, *küld|eni*):

α) Az 1. és a 2. személyű **ragot** az *-n-* vagy az *-an-*, *-en-* képzőjű főnévi igenévhez tesszük, mégpedig egyes (E.) és többes (T.) számban. Például:

A tőtípus + *-n-* képzőváltozat:

E. 1. szem.	<i>vár n om</i>	<i>lép n ēm</i>	<i>túr n öm</i>
2. szem.	<i>vár n od</i>	<i>lép n éd</i>	<i>túr n öd</i>
T. 1. szem.	<i>vár n unk</i>	<i>lép n ünk</i>	
		<i>túr n ünk</i>	
2. szem.	<i>vár n otok</i>	<i>lép n ëtök</i>	<i>túr n ötök</i>

B tótípus + *-an/-en-* képzőváltozat:

E. 1. szem.	<i>mond an om</i>	<i>sejt en ēm</i> <i>gyűjt en ēm</i>
2. szem.	<i>mond an od</i>	<i>sejt en ēd</i> <i>gyűjt en ēd</i>
T. 1. szem.	<i>mond an unk</i>	<i>sejt en ünk</i> <i>gyűjt en ünk</i>
2. szem.	<i>mond an otok</i>	<i>sejt en ētēk</i> <i>gyűjt en ētēk</i>

β) A 3. személyűt a *-ni* vagy az *-ani/-eni* képzőjű igenévhez toldjuk, szintén egyes és többes számban. Például:

A tótípus + *-ni* képzőváltozat:

E. 3. szem.	<i>vár ni a</i>	<i>lép ni e</i> <i>túr ni e</i>
T. 3. szem.	<i>vár ni uk</i>	<i>lép ni ük</i> <i>túr ni ük</i>

B tótípus + *-ani/-eni* képzőváltozat:

E. 3. szem.	<i>mond ani a</i>	<i>sejt eni e</i> <i>gyűjt eni e</i>
T. 3. szem.	<i>mond ani uk</i>	<i>sejt eni ük</i> <i>gyűjt eni ük</i>

b) Ezek után összefoglalhatjuk a személyragozási illeszkedésnek ezt a kétféle részrendszerét.

α) Az E. 1–2., valamint a T. 2. személyében a rag:

az <i>-n-</i> képzőváltozat után	hármás illeszkedésű,
az <i>-an/-en-</i> változat után	kettős illeszkedésű.

β) Viszont mindig **kettős** illeszkedésű

a T. 1. személyében	az <i>-n-</i> , illetve az <i>-an/-en-</i> képzőváltozat után,
az E/T. 3. személyében	a <i>-ni</i> , illetve az <i>-ani/-eni</i> képzőváltozat után.

c) Az a) szakasz α) pontjában említett kétféle (kettős és hármás) illeszkedés összevetésével megállapítottuk, hogy ennek a párhuzamosságnak a kiváltója – az igenévképző közvetítésével – nem egyéb, mint a magyar igék **hangzásbeli ritmusának megoszlása**. Ebből ered, hogy az egyik igetőtípus főnévi igenévi képzős alakjához a már említett 3 személyrag mindig hármás illeszkedéssel tapad, a másik tótípus esetében pedig ugyanezek a ragok is kettős illeszkedésűek (l. még: 4.f.):

α) Hármás illeszkedés	<i>vág n om</i>	<i>csíp n ēm</i>	<i>túr n öm</i>
	<i>vág n od</i>	<i>csíp n ēd</i>	<i>túr n öd</i>
	<i>vág n otok</i>	<i>csíp n ētēk</i>	<i>túr n ötök</i>

β) Kettős illeszkedés	<i>hall an om</i>	<i>rejt en ēm</i>
	<i>hall an od</i>	<i>küzd en ēm</i>
	<i>hall an otok</i>	<i>rejt en ēd</i>
		<i>küzd en ēd</i>
		<i>rejt en ētēk</i>
		<i>küzd en ētēk</i>

d) Ha most az igetőnek (és képzőváltozatának) alakjától függően váltakozó személyragokat vetjük össze, azt látjuk, hogy ezek a ragok illeszkedésükkel zárt rendszert alkotnak, sajátosat, akárcsak köznyelvünkben a többi személyragozás toldalékai:

3-as:	<i>-n-</i>	+	<i>-om</i>	<i>-ēm</i>	<i>-öm</i>
			<i>-od</i>	<i>-ēd</i>	<i>-öd</i>
			<i>-otok</i>	<i>-ētēk</i>	<i>-ötök</i>
2-s:	<i>-an/-en-</i>	+	<i>-om</i>	<i>-ēm</i>	
			<i>-od</i>	<i>-ēd</i>	
			<i>-otok</i>	<i>-ētēk</i>	

e) A főnévi igenév megoszló személyragjainak kétféle illeszkedése kapcsán magyarázatot volta-képpen nem a hármas, hanem a kettős illeszkedéshez kell fűznünk. Az *-n-* képzőelem bal oldali (kéttalakú!) bővülésével (*-n-* > *-an/-en-*) ugyanis a képző jobb oldalán megszűnik az ok a labiális illeszkedésre. Tudniillik azzal, hogy a képzőbe palatális részből **illabiális** magánhangzó (*e*) került, a palatális (magas hangú) személyrag már csak ehhez illeszkedhet, nem pedig a képző miatt tőle távolabbra került **labiális** hangrendű szótóhoz. Vö.:

kő|höz – de: *köv|ek|höz*   *kő|ön* – de: *köv|ek|ön*

A főnévi igenév személyragváltozatai is – lényegében – így váltakoznak. Például:

A:	<i>tűr öm</i>	<i>tűr n öm</i>	B:	<i>fűt öm</i>	<i>fűt en ēm</i>
	<i>főz öd</i>	<i>főz n öd</i>		<i>hűt öd</i>	<i>hűt en ēd</i>
	<i>ül tök</i>	<i>ül n ötök</i>		<i>dönt ötök</i>	<i>dönt en ētēk</i>

Vagyis a személyragozás hármas illeszkedésének redukálódását közvetlenül **nem csupán az igető típusa válthatja ki**, hanem bármelyik többalakú toldaléknak a **B** hangalakú igetítípus által már indukált kettős megoszlása: *n* > *an/en*. Például:

kap|kod|tok, *lép|kəd|tēk*, *röp|kəd|tök*   és: *röp|kəd|n|ötök*
küld|öd, *küld|ötök* – de: *küld|et|ēd*, *küld|et|tēk*   vagy: *küld|en|ēd*, *küld|en|ētēk*

f) Mivel a magyar főnévi igenév **képzőjének** mai nyelvünkben hat alakváltozata él (más szemlélet szerint nyolc!), maga a képző **többalakú** morfémaként említendő, szemben az ilyen (minden körülmények között **egyalakú**) kötött és szabad szóelemekkel. Például:

-é, -ék, -ért, -ig, -ként, -kor, -né, -nyi
al-, ál-, bel-, ét-, leg-, ó-, pót-, ük-
asszony, de, hol, nagy, néz, óta, öt

g) A főnévi igenév személyragjairól pedig immár megállapíthatjuk, hogy sajátos részrendszert (rag-sort) alkotnak. Vagyis más-más sajátosság jellemzi a birtokszói személyjeleket, valamint az igei, a névutói stb. személyragozás (ill. személyragozások) részrendszerét is. Azaz: **egyikükkel sem azonos**.

Például a birtokszói személyragok (v. -jelek) a lentebbi (6.a. β–γ.) igenévi példákknak megfelelő alakítani helyzetben nem hármas, hanem hatos (!) illeszkedésűek:

kocsi|m, ház|am, pad|om, föld|em, hír|ëm, üst|öm
kocsi|d, ház|ad, pad|od, föld|ed, hír|ëd, üst|öd
kocsi|tok, ház|atok, pad|otok, föld|etëk, hír|ëtëk, üst|ötök

Raadásul a birtokszói személyjelek maradék csoportja, vagyis a másik három személyjel e tekintetben szintén eltér a főnévi igenévi személyragoktól, továbboszlik

kettős illeszkedésűekre (T. 1. szem.):

ház|unk

föld|ünk,

négyes (!) illeszkedésűekre (E/T. 3. szem.):

ház|a, pad|ja, hír|e, föld|je

ház|uk, pad|juk, hír|ük, föld|jük

6. Összegezés

A fenti elemzésből remélhetőleg leszűrhető a részben megerősítőnek, ismeretgyarapítóknak, részben helyesbítőnek szánt alábbi néhány tétel.

a) A magyar főnévi igenév alakrendszerét az igető típusa, továbbá a képzőváltozatok és a személyragok illeszkedő megoszlása határozza meg.

α) Az igetőtípus (A, B) tövégi ritmusa szerint toldhatunk a tőhöz konkrét képzőváltozatot:

az A típushoz:

-n-

-ni,

a B típushoz:

-an/-en-

-ani/-eni.

β) A képzős igenévre csatlakozó grammatikai személyrag viszont szintén meghatározója a képzőváltozatok megoszlásának:

E/T. 1., 2. szem.

-n-

-an/-en-

E/T. 3., 0. szem.

-ni

-ani/-eni

γ) A főnévi igenév személyragjai

1. *-om*

-ëm

-öm

-unk

-ünk

2. *-od*

-öd

-öd

-otok

-ëtëk

-ötök

3. *-a*

-e

-uk

-ük

δ) Típusigék:

A: *vág*

csíp

túr

B:

hall

ejt

küzd

b) Az ige hangalakjának szóvégi ritmusától (A/B) függően döntünk arról, hogy a főnévi igenév létrehozásához a *-n(i)* vagy az *-an(i)/-en(i)* változatcsoportból választunk megfelelő toldalékot (lásd: 4. a–c.; 6.a.δ, de vö. 5. e.).

Az igetőtípustól függ, hogy az adott szó személyragozása részben hármas és részben kettős illeszkedésű lesz, vagy pedig a rag minden személyben kettős illeszkedésű.³

c) A magyar főnévi igenév személyragozása sajátos (lásd 5. d.), miként a magyar nyelv összes többi személyjelölő toldaléksora is az. Tehát a főnévi igenév nem azonos például a birtokszó személyjelezésével sem (lásd: 5. g.).

- d) A főnévi igenév személyragsora – az igenévhez kapcsolódó vagy odaértett tárgy határozott vagy határozatlan volta tekintetében – **semleges** (lásd: **1. g.**). Ellentétben azokkal a személyragokkal, amelyeket a főnévi igenév igei alapszavához toldalékolnánk (azok ugyanis az alanyi vagy a tárgyas ragozáshoz tartoznak).
- e) A magyar főnévi igenév képzője hatalakú: *-n-, -ni, -an-, -en-, -ani, -eni*. (Más szemlélet szerint nyolcalakú:¹ + *-nn-, -nni*.) – Egyfajta tömörítéssel az **A**, valamint a **B** változatscsoport képlete: {**A** + *-n(i)*}, illetve: {**B** + *-an(i)/-en(i)*}; leggyakoribb képzőváltozat az *-n-*, de a köznyelvben legismertebb a *-ni*.
- f) Mai köznyelvünkben a *van* igeének nem él közismert főnévi igeneve, ám a *lész* igéével általánosan helyettesítjük, miként többek között a jövő idejű alakját is⁴ a *lész* igétől kölcsönözzük – igealakban is: *lész|nek*, alakulatban is: *lenni fognak*.
- g) A főnévi igenévi tárgy nemcsak a 2. személyű igei állítmány esetén lehet személyragos, és nemcsak az 1. személyű részes határozó mellett, sőt nemcsak főszólító módban. – Ez a személyragosság azonban a mai köznyelvben nincs elterjedve, és ma kissé pongyola hatású (lásd **1. d.**).

JEGYZETEK (1^{–4})

¹ Más szemlélet szerint a főnévi igenévben hét igeenk tövének – *ész|ik, isz|ik, lész, tész, vész, hisz, visz* – (rövid) magánhangzóra végződő alakváltozatához kapcsolódik a képző. (Vagyis: nem *én|ni*, hanem *ē|nni*.) E fölfogás szerint ilyenkor a képző *-n-* eleme megnyúlik. – Konkrétan: a hat képzőváltozatból kettőnek – csak ezen igeik kivételes esetében – egy-egy alváltozata jön létre: (*-n- >*) *-nn-*; (*-ni >*) *-nni*: *ē|nn|ēm, i|nn|om, ē|nni, i|nni* stb. – Természetesen, ennek alapján ezen igeék föltételes módú alakjában (stb.) is megnyúlást kell látnunk: *ē|nné|l, i|nná|l*.

Mivel az úgynevezett **hangnyúlásnak** ez az elve szemléletként él a magyar nyelvészetben, itt ezt megemlítenédnek tartom – ha én hangnyúláson egészen más értek is. Szerintem ugyanis megnyúlt, ami rövid volt. (De vajon: *ē|nni < ē|ni, i|nn|om < i|n|om?*) – Hangnyúlás:

brit|ek > [„britt|ek”]
magas|an > [„magass|an”]
után|a > [„utánn|a”]
klub|ot > [„klubb|ot”]
splít|í > [„szplitti”]
nincs|enek [„nincs|ennek”]
lő|tők [„lőttők”]
nál|am [„náll|am”]
lő|ni [„lőnni”]
chip|et [„csippet”]

Gyakorlatilag ugyan a teljes hasonulás eredménye fölfogható lenne egyfajta hangnyúlásnak, még a mai népnyelvbeli teljes hasonulás is.

A hetes ige csoport tagjai a képző alváltozatai alapján is a hármas illeszkedésűek (**A**) típusába tartoznak, csakhogy mivel közöttük mai köznyelvünkben nincsen labiális-palatális magánhangzójú tő (vö. népnyelvi *ősz|ik, tősz, vősz, lössz*), ezért a hármas illeszkedés szempontjából szótári okból ennek itt nincs is jelentősége.

² Anyanyelvünkben – mai köznyelvünkben is – általánosan van jelen a rövid [e] beszédhang (*ez, lemez, csekk, enged, siet, egér*). Ugyanakkor a magyar fonetikában általában [ē]-vel jelölt beszédhangnak, vagyis a rövid *é*-nek a helyén (*tē, lē, mēgint, dērék, észik, tēa*) a mai magyarság jelentős része a magyar köznyelvben szintén [e]-t ejt.

A magyarság köznyelve tehát e tekintetben ma – a Kárpát-medencében és a világban szerte – kétváltozatú: *ē*-ző és *e*-ző. Az *ē*-zők anyanyelvükben és általában a köznyelvben is – a rövid *e* mellett, másik beszédhangként – rendszerzerűen ejtik a rövid *é* hangot is. Az *e*-zők azonban a rövid *é* helyett is rövid *e*-t ejtenek.

Írott anyanyelvünk mindennapi gyakorlatában ezért helyesírásunk úgy rendelkezik, hogy mindennapi írásbeli kommunikációknak egyaránt az *e* betűvel jelöljük mindkét rövid hangot (tehát az [ē]-t és az [e]-t), és annak nagybetű változata is csak az *E* lehet. – Az írásmódnak ez az egységes gyakorlata általánosan elterjedt, és immár több mint két évszázada jó megoldásnak bizonyult. – E munkám mondatpéldáiban az [ē] és az [e] hangot magam is egyaránt a közös *e/E* betűvel jelölöm.

Kivételesen azonban adódhat szükség az [ē] és az [e] hang ejtőmódjának az írásbeli megkülönböztetésére. Például minden olyan nyelvészeti tárgyú írásban, illetve olyan szövegkörnyezetben – és grammatikánk

alaktana általában ilyen tárgykörű –, ahol adott esetekben az egységes írásmód által keletkezett helyesírási homonim helyzetek zárójeles föloldásával a mai magyar köznyelv *ë-ző* változatában élő két fonéma más-más jelentésfunkcióját célszerű vagy elkerülhetetlen megkülönböztetnünk. Bizonyos szöveghelyzetekben, szakelemzésekben zárójel nélkül is, hogy az adott szöveget vagy szövegtörédeket nyelvtanilag és jelentéstanilag egyértelművé tehessek.

E célból az *ë/e* írásjegyes megkülönböztetést az egyszerűsítés és az áttekinthetőség növelésére – az alak-tani kifejtésben – zárójel nélkül alkalmazom (pl. 1–6).

³ Talán nem árt kimondanunk, hogy a pusztán kettős illeszkedésű ragsor nem másik rendszere ennek a személyragozásnak, hanem változata a főnévi igenév személyragrendszerének. Az jellemzi, hogy a **B** típusú igetöbblő alkotott igenévnek nemcsak a képzője más alakváltozatú – *-an(i)/-en(i)* –, hanem itt az *-öm, -öd, -ötök* ragsoport szerepét is az *-ëm, -ëd, -ëtëk* veszi át. Például:

(<i>fűz öm ></i>)	<i>fűz n öm</i>	de:	(<i>fűt öm ></i>)	<i>fűt en ëm</i>
(<i>fürd ötök ></i>)	<i>füröd n ötök</i>	vagy:		<i>fürd en ëtëk</i>

⁴ Az igtípusokkal kapcsolatban célszerű lehet megjegyeznünk – noha témában aligha lenne jelentősége –, hogy a *van* igének mai nyelvhasználatunkban nincsen ugyan kialakult főnévi igenévi származéka, de a nyelvhasználatban a *lész* igéével ezt pótolni tudjuk (*lën|ni*).

A két ige néhány más grammatikai kategóriában is többé-kevésbé kiegészíti egymást (*van, vagy|ogat* – és: *lész* [lësz], *lëgyën, lën|ni, lë|het; lë|t, lë|t|ez|és;* stb.). Világos jelentésmegoszlással azonban vannak párhuzamos kategóriáik is (*vagy|ok/lészëk, vagy/lész|ël* stb.; továbbá: *vol|t/lë|tt, vol|na/lën|ne, val|ó/lëv|ő*). A *van|ni, valamint a vol|ni* inkább csak a népnyelvben él, mégpedig tekintethatározói szerepben: *Van|ni van, csak drága.* (Sőt: *Vol|ni vol|na, de nem eladó. Azaz: Len|ni len|ne, de...*)

Természetesen, a *nincs* igének sincsen főnévi igenévi alakja, sőt töredék ragsora is mindössze két-két igealakból áll: *nincs|(en), nincs|enek,* illetve *sincs|(en), sincs|enek.* Egy másik töredék rendszer pedig háromból: *gyer|e, gyer|ünk, gyer|tëk.*

Nos, ilyen értelemben még kevésbé állíthatnánk, hogy – a *nincs* kivételével – köznyelvünkben minden igének él a főnévi igenévi alakja.

Van arra is példa, hogy (igei) jelentésével egy-egy töredék elszigetelődött az ép ragsorú igétől és természetesen annak főnévi igenevétől is. Például: *ered, ered|ni, ered|et, ered|mény* stb. – de: *Eredj innen!* Vagy: *szok|(ik), szok|ni, szok|tat, szok|ás, szok|hat* stb. – de segédigeiként: *Éjszakára be szoktuk zárni* (csak ebben a múlt idejű alakban és főleg csak így, folyamatos jelen idejű jelentéssel: 'szokásunkká vált, hogy ezt éjszakára bezárjuk').

SZAKIRODALOM

- Ágoston Mihály 1972. Az -n toldalékú melléknevek alaki és szófaji megoszlása. *Tanulmányok 1971.* Újvidék.
- Ágoston Mihály 1993. *A magyar halmaznevek.* Újvidék.
- Ágoston Mihály 2008. *Kézikönyv a magyar médiamondatról.* Tinta Kiadó, Budapest.
- A. Jászó Anna (főszerk.) 1991. *A magyar nyelv könyve.* Trezor Kiadó, Budapest
- Bencédy József–Fábián Pál–Rácz Endre–Veltsov Mártonné 1968. *A mai magyar nyelv.* Tankönyvkiadó, Budapest.
- Grétsy László–Kemény Gábor (szerk.) 1980, 1985. *Nyelvművelő kézikönyv I–II.* Tinta Kiadó, Budapest.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kugler Nóra–Tolcsvai Nagy Gábor 2000. *Nyelvi fogalmak kiegészítője.* Korona Kiadó, Budapest.
- Lotz János 1976. *Szonettkoszorú a nyelvről.* Budapest.
- Majtyinszkaja (Майтинская, К. Е.) 1955, 1959, 1960. *Венгерский язык I–III.* Академия наук СССР, Москва.
- Tompa József (szerk.) 1961, 1962. *A mai magyar nyelv rendszere I–II.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

AZ ALAKRENDSZER

A	<i>-n-*</i>	E.	1.	<i>ad n om</i> <i>kér n ëm</i> <i>üt n öm</i>	<i>-om</i> <i>-ëm</i> <i>-öm</i>	hármas	
			2.	<i>ad n od</i> <i>kér n öd</i> <i>üt n öd</i>	<i>-od</i> <i>-öd</i> <i>-öd</i>		
		T.	2.	<i>ad n otok</i> <i>kér n ëték</i> <i>üt n ötök</i>	<i>-otok</i> <i>-ëték</i> <i>-ötök</i>		
			T.	1.	<i>ad n unk</i> <i>kér n ünk, üt n ünk</i>	<i>-unk</i> <i>-ünk</i>	kettős
	<i>-ni*</i>	E.	3.	<i>ad ni a</i> <i>kér ni e, üt ni e</i>	<i>-a</i> <i>-e</i>		
		T.	3.	<i>ad ni uk</i> <i>kér ni ük, üt ni ük</i>	<i>-uk</i> <i>-ük</i>		
B	<i>-an/-en-</i>	E.	1.	<i>mond an om</i> <i>ért en ëm, küld en ëm</i>	<i>-om</i> <i>-ëm</i>	kettős	
			2.	<i>mond an od</i> <i>ért en öd, küld en öd</i>	<i>-od</i> <i>-öd</i>		
		T.	1.	<i>mond an unk</i> <i>ért en ünk, küld en ünk</i>	<i>-unk</i> <i>-ünk</i>		
			2.	<i>mond an otok</i> <i>ért en ëték, küld en ëték</i>	<i>-otok</i> <i>-ëték</i>		
	<i>-ani/-eni</i>	E.	3.	<i>mond ani a</i> <i>ért eni e, küld eni e</i>	<i>-a</i> <i>-e</i>		
		T.	3.	<i>mond ani uk</i> <i>ért eni ük, küld eni ük</i>	<i>-uk</i> <i>-ük</i>		

Ágoston Mihály
a nyelvtudományok doktora

SUMMARY

Ágoston, Mihály

The paradigm of the Hungarian infinitive

The coherence and perspicuity of Hungarian morphology can be improved by temporarily but consistently undoing the orthographical ambiguity (homography) of certain morphemes (e.g., the letter *e* is systematically ambiguous between 1. [ĕ] and 2. [e]).

Infinitives used as subjects are typically characterised by personal suffixation that is neutral with respect to the presence or otherwise of an objective complement of the infinitive. Also, the infinitive may be bare, i.e. lacking any personal suffixes.

The triple or double alternation of personal suffixes on the infinitive is not determined either by semantic or by syntactic factors.

On the left side, the alternation of the infinitival suffix is determined partly lexically and partly in terms of vowel harmony. On the right side, however, the distribution of alternants depends on the grammatical person of the infinitive.

The table illustrates the alternations on both sides of the infinitival suffix and the distribution of alternants across the paradigm.

Keywords: infinitive, alternants of the infinitive marker, neutral personal suffixation, triple and double harmony, stem-final sound rhythm, bilateral distribution.